
A Nemzetközi Büntetőbíróság és az államok együttműködése: szabályok, sikerek, nehézségek, kihívások és realitások

Kovács Péter*

1. Bevezetés

A jelen emlékkötet idősebb olvasói valószínűleg tudják, hogy a jubilánssal barátok vagyunk, sőt azok, akik közülük a Miskolci Egyetemhez kötődnek – gondolom, a kötet szerkesztői emiatt is kerestek meg –, talán még arra is emlékeznek, hogy nagyon sokat bicikliztünk együtt, ideértve nemcsak a síkvidéki utakat (Miskolctól számtalanszor az ónodi várig vagy néha a tiszadobi Andrassy-kastélyig és vissza), hanem a hegyvidéki változatokat (Miskolcra Bükkszentlászlón át Bükkszentkeresztre vagy Lillafüreden át Ómassára, Szentlélekre, Bánkútra és vissza), vagy egy kelet-balatoni körutat, ami Ákos annyira szeretett siófoki nyaralójából indult.

Azt azonban az olvasók valószínűleg nem tudják, hogy a Nemzetközi Büntetőbírósághoz kötődő kapcsolatom legelső eleme is Ákosnak köszönhető, ti. amikor (1997-ben vagy 1998 tavaszán?) barátságból, vagy egyéb elfoglaltságai miatt, vagy mindkettő okán, elküldött maga helyett az olaszországi Ischia szigetére.

A konferencia egyik témája az európai büntetőjogi együttműködés, a Mireille Delmas-Marty francia professzornő által az Európa Parlament felkérése alapján 1997-ben összeállított ún. *Corpus Iuris* és az EU-tagállamok és az aspiránsok hazai büntető eljárásjogának, illetve bizonyos, felállítani tervezett európai intézmények – mint ami OLAF¹ néven jelenleg a magyar politikai sajtó visszatérő kedvence vagy

* Egyetemi tanár, kutatóprofesszor, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Nemzetközi Közjogi Tanszék; a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság bírója (2015–2024). A jelen tanulmányt a szerző kutatói minőségében készítette, és az nem tekinthető a Nemzetközi Büntetőbíróság hivatalos álláspontjának.

¹ European Anti-Fraud Office. A jubiléumnak anynyi munkája kötődik az OLAF-hoz, illetve az európai büntetőjogi együttműködés egyéb vetületeihez, hogy azt nehéz lenne itt mind felsorolni. Így csak a példa kedvéért: FARKAS Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris Kiadó, Budapest, 2001; Az OLAF szerepe az EU csalások elleni fellépésben. In: FARKAS Ákos (szerk.): Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió büntetőjogi együttműködési rendszerében. KJK Kerszöv., Budapest, 2005. 9–41.; Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után. *Európai Jog*, (2001): 1. évf., 2. szám,

éppen mumusa, gyakran annak függvényében, hogy éppen milyen vagy kihez kötődő hazai ügyet tett vizsgálata tárgyává – összeegyeztethetőségének elemzése volt.

A másik téma a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumtervezetének állása volt: az ENSZ-ben 1947-ben, 1948-ban és 1950-ben is felállítani ígért intézmény azonban csipkerózsika álomba merült, ahonnan azt a kis karibi szigetállam, Trinidad és Tobago diplomáciája élesztette fel, ám az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága által elkészített tervezetből az államok által tett megjegyzések nyomán abból több bűncselekmény (pl. a kábítószer-kereskedelem²) kikerült, illetve egyre markánsabban jelentek meg jelzések – a nemzetközi jogilag minden szempontból alátámasztható, szokványos kisebb-nagyobb, módosítási, kiegészítési, törlési javaslatok mellett – bizonyos nagyhatalmi érdekek, eufemisztikusan szólva a Biztonsági Tanács állandó tagállamainak különleges érdekei figyelembe vételének igényléséről.³ Még a Római Diplomáciai Értekezlet előtt voltunk, és emlékezetem szerint a reálpolitikai koncessziók és az „eszmei tisztaság” ütköztetése képezte a Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló, jelentős részben amerikai háttérű tudományos műhelyek és nem-kormányközi szervezetek (NGO) referátumainak lényegét.

Nem állítom, hogy a kötelező tiszteletkörök lefutásán és az Ákossal telefonon egyeztetett minimalista „nemzeti jelentésen”, valamint az általánosságokban mozgó támogatáson túlmutató markáns felszólalással vontam volna magamra a figyelmet az ischiai konferencián, de az ott kapott dokumentumok rövidesen igen sokat segítettek egy tanulmányom elkészítésében⁴, ami még akkor született, amikor az internetes kapcsolatok és az internetes nemzetközi jogi és diplomáciai adatbázisok, a nemzetközi szerződések „travaux préparatoires”-jához való hozzáférés lehetőségei nem voltak olyan sokrétűek és olyan könnyen elérhetőek, mint napjainkban.

2. Az „együttműködés” elve és szabályai a Római Statútumban

E címben sugalltak dacára hadd kezdjem azonban egy általános szabállyal: „A nemzetközi jog az államok együttműködésén alapszik.” Ezt a joghallgatók a tantárgy oktatásának első óráján már hallják, majd utána csaknem minden további órán. Akik pedig végzett jogásként a nemzetközi joggal hivatásszerűen foglalkoznak, akár diplomataként, akár a különböző minisztériumoknak a más

12–17.; Fejezetek az európai büntetőjogból. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.

² Trinidad és Tobago eredetileg viszont éppen a kábítószer-kereskedelem elleni nemzetközi fellépés kulcselemének tekintette az ENSZ Közgyűlés elé benyújtott javaslatában a Nemzetközi Büntetőbíróságot.

³ A Római Statútum történelmi előzményeiről és az ENSZ-beli lépésekről lásd: Kovács Péter: *Nemzetközi büntetőbíráskodás*. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor), 2018. <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (Itt és a további internetes hivatkozás esetén a letöltés ideje 2019. április és május.)

⁴ Kovács Péter: *Le prononcé de la peine*. In: Hervé Ascensio – Emmanuel Decaux – Alain Pellet (eds.): *Droit international pénal*, Paris, 2000. Pédone, 841–848.

országok hasonló tárcáinál dolgozó referensek kontaktjaiként, akár a rendőrség, az ügyészség és a bíróság nemzetközi kapcsolatainak szervezőiként, a nemzetközi jogsegélyügyek robotosaként, azok szinte naponta szembesülnek ezzel, ideértve azt az örömet és hatékonyságot, amikor van együttműködés, és mindazt a nehézséget, ami egy konkrét ügy intézésében merül fel, ha az együttműködés ilyen-olyan okból megakad.

A Nemzetközi Büntetőbíróság alapokmányában⁵, a Római Statútumban egy külön fejezet (ti. a *Nemzetközi együttműködés és jogsegély* címet viselő IX. fejezet) foglalkozik az együttműködéssel, de ezen túlmenően számos fejezet több ponton is kapcsolódik ehhez. A fent említett fejezet java részben a részes államokat terhelő együttműködési kötelezettségről szól, de vannak a nem részes államokat érintő szabályai is. Az általános kötelezettségeken⁶ túl, bizonyos eljárástechnikai, dokumentációs, titokvédelmi szabályok⁷ rögzítése, illetve az Interpollal⁸ és egyéb nemzetközi szervezetekkel⁹ való együttműködés hangsúlyozása mellett ezért külön is érdemes felidézni a nem részes államokkal való kapcsolatokat érintő paragrafust¹⁰, amely mindenekeelőtt, de nem kizárólagosan *ad hoc* megállapodást¹¹ irányoz elő. Részes államok esetében a Részes Államok Közgyűlése, a Biztonsági Tanács által az ICC elé utalt helyzetek esetében az ENSZ BT hivatott az egyik vagy másik alapon¹² beálló együttműködési kötelezettség teljesítésének elmulasztása

⁵ Tekintettel arra, hogy jelen sorok 2019. áprilisi írásakor a Római Statútum még mindig nincs kihirdetve, így hivatalos magyar fordítása sincs. A későbbiekben hivatkozott cikkek magyar szövegeként a 2016-ban az Országgyűlésbe 2016. májusában benyújtott kihirdetési törvényjavaslatban (10722. számú törvényjavaslat a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának és a Statútum 8. cikkére vonatkozó kampalmai módosításának kihirdetéséről. Átiktatva: T/383. <http://www.parlament.hu/irom41/00383/00383.pdf>) benyújtott magyar fordítást használom. (A kihirdetés érthetetlen elmaradásával, illetve a 2016-os javaslat leállításával összefüggésben lásd Kovács Péter: Miért nincs még kihirdetve a Római Statútum? Gondolatok a Római Statútum és az Alaptörvény összeegyeztethetőségének egyszerűségéről. *Állam- és Jogtudomány*, 2019/1. 69–90.

⁶ 86. cikk, Általános együttműködési kötelezettség
„A Részes Államok a jelen Statútum rendelkezéseinek megfelelően teljes mértékben együttműködnek a Bírósággal a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekmények miatti nyomozás és vádképviselet során.”

⁷ 87. cikk, Általános együttműködési megkeresés: általános rendelkezések, 1–4. §
⁸ 87. cikk, 1. § (b) „Amikor célszerű, és az (a) pont sérelme nélkül, a megkereséseket a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete, vagy bármely más megfelelő regionális szervezet útján is el lehet juttatni.”

⁹ 87. cikk, 6. § „A Bíróság kormányközi szervezetektől is kérhet információt vagy dokumentumokat. A Bíróság másfajta együttműködést és segítséget is kérhet, amelyről az ilyen szervezettel megállapodhat, és amelyek összhangban állnak annak hatáskörével vagy feladataival.”

¹⁰ 87. cikk, 5. § (a) „5. A Bíróság felkérhet olyan Államot is, amely a jelen Statútumnak nem részese, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően eseti megállapodás vagy az ilyen Állammal kötött nemzetközi szerződés alapján, illetve bármely más megfelelő alapon segítséget nyújtson.

(b) Amennyiben a Statútumban nem részes Állam, amely eseti megállapodást vagy nemzetközi szerződést kötött a Bírósággal, nem teljesíti az ilyen megállapodás vagy a nemzetközi szerződés szerint benyújtott kérelmeket, a Bíróság értesítheti erről a Részes Államok Közgyűlését vagy, ha a Biztonsági Tanács utalta a Bíróság elé az ügyet, a Biztonsági Tanácsot.”

¹¹ A fent hivatkozott 87. cikk 5. § (a) („on the basis of an *ad hoc* arrangement, an agreement with such State or any other appropriate basis” / „sur la base d'un arrangement *ad hoc* ou d'un accord conclu avec cet État ou sur toute autre base appropriée”) nem feltétlenül *írott, konkrét* okmányra utal.

¹² Így a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásban a BT határozata, illetve – részben azzal is összefüggésben – az ENSZ tagállami mivolt is a nem részes állam kötelezettségét keletkeztetheti.

okainak kivizsgálására és a következmények megállapítására.

Az összesen mintegy tízoldalas¹³ IX. fejezet egyéb rendelkezései a hazai jogi eljárások¹⁴ illeszkedésének fontosságát, a konkuráló megkereséseket¹⁵, az átadás¹⁶ kérdését, az ideiglenes letartóztatást¹⁷, az együttműködés egyéb formáit¹⁸ és annak eljárási, nyelvi és egyéb követelményeit¹⁹, a teljesítés halasztásának bizonyos formáit²⁰, egyéb típusú együttműködési segítség tartalmi és egyéb követelményeit²¹, az esetleges konzultációt²², a nemzetközi jog alapján fennálló

¹³ A teljes terjedelem oldalszáma természetesen az adott kiadvány betű- és lapméretétől függ, de láthatóan terjedelmes fejezetről van szó.

¹⁴ 88. cikk, Nemzeti jog szerint rendelkezésre álló eljárások „A Résztes Államok biztosítják, hogy nemzeti jogrendszerükben olyan eljárások álljanak rendelkezésre, amelyek lehetővé teszik a jelen Fejezet szerinti valamennyi együttműködési forma érvényesítését.”

¹⁵ 90. cikk, Párhuzamos kérelmek

¹⁶ 89. cikk, Személyek átadása a Bíróságnak (Az átadás – akárcsak az európai uniós európai letartóztatási parancs esetében – érdemben azonos a kiadatás közismert intézményével, amelynek gyakori alkotmányos akadályai (ti. ahol a nemzeti alkotmány tiltja a saját állam kiadatását idegen állam megkeresésére) elkerülése miatt találták hasznosnak a „surrender” / „remise” fogalmának bevezetését.

¹⁷ 92. cikk, Ideiglenes letartóztatás

¹⁸ 93. cikk, Az együttműködés más formái

1. A Résztes Államok a jelen Fejezet rendelkezéseinek és a nemzeti eljárási jogoknak megfelelően teljesítik a Bíróság megkereséseit annak érdekében, hogy a következő módon nyújtsanak jogsegélyt a nyomozás és a büntetőeljárás során:

- (a) A személyek azonosítása és tartózkodási helyük, illetve dolgok feltalálási helyének megállapítása;
- (b) Bizonyítás-felvétel, ideértve az eskü alatti vallomásokat, valamint a bizonyítékok bemutatását, ideértve a szakvéleményeket és a Bíróság számára szükséges jelentéseket;
- (c) A gyanúsítottak vagy vádlottak kihallgatása;
- (d) Iratkézbesítés, ideértve a bírósági iratokat is;
- (e) A személyeknek a Bíróság előtt tanúkénti vagy szakértőként való önkéntes megjelenésének elősegítése;
- (f) Személyek ideiglenes átadása a 7. bekezdés szerint;
- (g) Helyszíni szemlék, ideértve sírok exhumálását és megvizsgálását;
- (h) Házkutatások és lefoglalások foganatosítása;
- (i) Jegyzőkönyvek és dokumentumok megküldése, ideértve a hivatalos jelentéseket és dokumentumokat is;
- (j) A sértettek és tanúk védelme, továbbá a bizonyítékok megőrzése;
- (k) A bűncselekménnyel kapcsolatos jövedelmek, vagyon, vagyontárgyak és eszközök azonosítása, felkutatása, befagyasztása vagy lefoglalása, esetleges elkobzás végett, a jóhiszemű harmadik személyek jogainak sérelme nélkül; és
- (l) Bármilyen más olyan jogsegély, amelyet a Megkeresett Állam joga nem tilt, és amely alkalmas a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekmények miatti nyomozás és büntetőeljárás előmozdítására.

¹⁹ 99. cikk, A 93. és a 96. cikk szerinti megkeresések teljesítése

²⁰ 94. cikk, A kérelem teljesítésének elhalasztása folyamatban lévő nyomozás vagy büntetőeljárás esetén

95. cikk, A megkeresés teljesítésének elhalasztása az elfogadhatóság kifogásolása miatt

²¹ 96. cikk, A 93. cikkben meghatározott más együttműködési formák iránti megkeresés tartalma (Itt a magyar fordítás az Contents of request for other forms of assistance under article 93” / Contenu d’une demande portant sur d’autres formes de coopération visées à l’article 93 angol és a francia szövege közül az utóbbihoz áll közelebb. Érdekes, hogy a 93. cikk angol címe viszont „other forms of cooperation”)

²² 97. cikk, Tanácskozások

bizonyos immunitás esetén történő együttműködést²³, az együttműködés költségeinek viselését²⁴ (ideértve azoknak a tételes felsorolását, mint például az úti, fordítói, szakértői költségek, amit a Nemzetközi Büntetőbíróság áll), a specialitás elvét, azaz, hogy az átadásra kért személyt csak a megkeresésben foglaltak miatt vonják felelősségre, hacsak az átadó állammal ettől eltérően nem állapodik meg utólag az ICC²⁵, illetve az átadás és kiadatás definícióját²⁶ tartalmazzák.

Mint említettem, a Római Statútum egyéb fejezeteiben is találunk az együttműködésre vonatkozó szabályokat, az ott levő cikkekre történő utalások többnyire szerepelnek a IX. fejezet említett cikkeiben és azok paragrafusaiiban. Emellett figyelemre érdemes különösen a *ne bis in idem re* szabályaival összefüggő eljárási kifogások és azok dokumentálásának szabályai²⁷, a nem részes állam által tett joghatósági elismerő nyilatkozat lehetősége²⁸ és például „A büntetés végrehajtása c. X. Fejezet.

2. Az együttműködés a gyakorlatban: néhány példa

Az együttműködés statútumbeli szabályát értelmező három legismertebb kommentár²⁹ a *travaux préparatoires*-t és az addigi gyakorlatot részletesen bemutatja, ezeket az olvasók szíves figyelmébe ajánlom.

Az együttműködés tényleges sikerességét illetően nem lehet általánosítva, egyértelmű állító vagy tagadó választ adni. Az alábbiakban néhány gyakorlati

²³ 98. cikk, A mentességről való lemondással és az átadáshoz való hozzájárulással kapcsolatos együttműködés

„1. A Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás vagy jogsegély iránti kérelmet, amely a Megkeresett Államot olyan cselekményekre kényszerítené, amelyek ellentétesek lennének nemzetközi jogi kötelezettségeivel az államok mentessége, vagy egy harmadik államhoz tartozó személy diplomáciai mentessége, illetve egy harmadik állam tulajdona tekintetében, kivéve, ha a Bíróság előzetesen megszerzi a harmadik Állam együttműködését a mentességről való lemondáshoz.

2. A Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás iránti megkeresést, amely a Megkeresett Államot arra kényszerítené, hogy olyan nemzetközi szerződéses kötelezettségével ellentétesen cselekedjen, amely szerint a küldő Állam hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adott Államhoz tartozó személyt átadhassa a Bíróságnak, kivéve, ha a Bíróság előzetesen megszerzi a küldő Állam együttműködését az átadáshoz szükséges hozzájáruláshoz.”

²⁴ 100. cikk

²⁵ 101. cikk, A specialitás szabálya

²⁶ 102. cikk, A fogalmak használata

²⁷ Lásd a 17–19. cikkeket.

17. cikk, Az elfogadhatóság kérdései; 18. cikk, Előzetes döntés az elfogadhatóságról; 19. cikk, A Bíróság joghatóságának és az ügy elfogadhatóságának megtámadása.

²⁸ 12. cikk 3. „Ha Bíróság joghatóságának olyan Állam általi elfogadása szükséges a 2. bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem Részes Állam, az adott Állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott bűncselekmény tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó Állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal.”

²⁹ Hans TRIFFTERER – Kai AMBOS (eds): *The Rome Statute of the International Criminal Court – A Commentary*. (3rd), Beck Hart Nomos, München, 2016. 2003–2171; Mark KLAMBERG (ed): *Commentary on the Law of the International Criminal Court*, <http://www.casematrixnetwork.org/cmn-knowledge-hub/icc-commentary-clicc/> 630–678; Julian FERNANDEZ – Xavier PACREAU (eds): *Statut de Rome de la Cour pénale internationale*. Pédone, 2012. 1791–1955.

példát hozok azokra a nehézségekre, amelyekkel az együttműködés elve az elmúlt években találkozott.

A részes államok értelemszerűen a Római Statútum alapján kötelezettek, azaz az együttműködésre vonatkozó fejezet végrehajtása a teljes kötelezettség *pacta sunt servanda* -jának integráns eleme. A gyakorlatban ugyanakkor – sajnos – úgy tűnik, a „legjobb akarat” sem lehet minden kötelezettségi elemet mindig végrehajtani.

Így például a Kongói Demokratikus Köztársaság Ituri nevű, egyik észak-keleti tartományában található döntően hema lakosságú Bogoro falu etnikumközi konfliktusokra visszamutató, lendu és ngiti milíciák által történt felprédálásának túlélőit megillető kárpótlások ügyében³⁰ a testület eljáró kamarája – amelynek történetesen tagja voltam – azzal szembesült, hogy pontos ingatlan-nyilvántartás, vagy állategészségügyi, állatállományt felmérő vagy adóztatási szempontú regiszter nincs (Ituriban legalábbis nem volt), dacára annak, hogy az egykori belga gyarmattartó hatalom jogi igazgatási technikáinak, jogi kultúrájának túlélését sokan vélelmezik: de az intézmények és igazgatási technikák egy jelentős része azonban a gyarmati függetlenné válást követő évtizedekben, részben azok polgárháborúiban elpusztult, elenyészett. Ennek következtében jóval kevesebb használható információt, dokumentációt tudtak átadni, mint ami a különböző nemzetközi szervezetek és intézmények – mindenekelőtt a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank – részéről rendelkezésre állt.

Így a testület a felek által szállított információkat, falufőnöki igazolásokat és a szomszédok tanúsítványait bizonyos tulajdoni vélelmekkel kiegészítve próbálta az optimális döntést meghozni.³¹

Az ugyanezt a régiót érintő másik ügyben, a gyerekkatonák toborzása és felhasználása bűncselekményért elítélt helyi hema politikai és katonai vezető, Thomas Lubanga ügyében³² viszont az jelentette a nehézséget, hogy a gyerekkatonák leszerelése több hullámban, eltérő dokumentációs bázissal történt, a több évig eltartó folyamatnak nem volt összegző, a teljes létszámot nevesítő nyilvántartása, az érintetteknek a második leszerelési hullámtól kezdve átadott leszerelési igazolás – a gyermekek védelme okán – nem utalt az adott milíciához való tartozásra, ráadásul azt a leszerelés és a kárpótlási ítélet közötti mintegy tizenkét-tizenöt évben³³ sokan elvesztették, nem találták. Ugyanakkor az

³⁰ The Prosecutor v. Germain Katanga, Public Document Order for Reparations pursuant to Article 75 of the Statute, 24 March 2017; https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_05121.PDF

³¹ The Prosecutor v. Germain Katanga, Public Document Order for Reparations pursuant to Article 75 of the Statute, 24 March 2017, §§ 57, 62, 88, 105. Lásd még: Kovács Péter: *Kártérítés és kárpótlás a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt - a Katanga ügy fényében*. In: Homicskó Árpád Olivér – Szuchy Róbert (szerk.): *Studia in honorem Péter Miskolczi-Bodnár*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 343–351.

³² The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Public Redacted Version Corrected version of the “Decision Setting the Size of the Reparations Award for which Thomas Lubanga Dyilo is Liable”, 21 December 2017. https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2018_03560.PDF §§ 185, 247.

³³ A tizenöt évet az olvasó úgy értékelje, hogy bár a cselekménysorozat 2002-2003-ban történt, de az ICC előtti vád befogadása csak 2007-ben valósult meg, míg a Lubangát elmarasztaló elsőfokú ítélet 2012-ben, a másodfokú 2014-ben született, és mivel a Római Statútum szabályai szerint kárpótlás

eljáró kamara csak azoknak a kárpótlási költségeit róhatta fel Lubanga terhére, akik a mintegy fél tucat milícia közül valóban az övéhez tartoztak. A kongói kormány részéről átadott névsor csak egy bizonyos rövid időszakban leszerelteteket ölelte fel³⁴, így akárcsak az előbbi esetben, a nemzetközi szervezetek és intézmények – az említett Világbank³⁵ vagy az Unicef³⁶ – saját jelentései, az általuk finanszírozott tanulmányok és elemzések, valamint a náluk megőrzött kongói kormányzati jelentések pótolták részben azt, amit a kormány nem tudott átadni.³⁷

A kárpótlási döntések meghozatala után azok végrehajtását pedig hol a polgárháború újra kezdődése, hol pedig az Ebola-járvány kitörése³⁸ fékezte.

Jelen sorok írása idején zajlik az előkészítése annak a tárgyalásnak, amelynek az afrikai Mali északi régiójában 2012-ben történt iszlamista hatalomátvétel és elszakadási kísérlet egyik szereplőjének, a főügyész által Timbuktu városa iszlám rendőrsége *de facto* parancsnokaként azonosított Al Hasszánnal³⁹ szemben emelt kínzást, üldöztetést, nemi erőszakot, szexuális rabszolgaságot, jogi garanciák nélkül kiszabott büntetéseket, műemlékek pusztítását felölelő vád befogadásáról (vagy be nem fogadásáról) kell döntenie. Bár a francia hadsereg bevetése helyreállította a bamakói kormány fennhatóságát a kérdéses – hatalmas – szaharai területen⁴⁰, a tényleges biztonsági helyzet még sok kívánnivalót hagy maga után. Ennek következményeként azonban meglehetősen nagyszámú tanúnak kért⁴¹, és kapott a főügyész különböző tanúvédelmi garanciákat, ideértve – az eljárás jelenlegi szakaszában⁴² – az anonim tanú vagy a terhelttel még nem teljes egészükben közölt tanúvallomások intézményét. Így bár a mali kormány kész az

csak jogerős elmarasztaló ítélet után hozható, így a kárpótlási eljárás tényleges hossza mindebből abban a kamarában, amelyben dolgoztam, mintegy két évet jelent.

³⁴ "Decision Setting the Size of the Reparations Award for which Thomas Lubanga Dyilo is Liable" (precit) §§ 195–199.

³⁵ World Bank Document. Report No: ICR2168, Implementation completion and results report <http://documents.worldbank.org/curated/en/143681468026636389/Congo-Democratic-Republic-of-Emergency-Demobilization-and-Reintegration-Project>

³⁶ "Decision Setting the Size of the Reparations Award for which Thomas Lubanga Dyilo is Liable" (precit) §§ 220, 224.

³⁷ Lásd a hivatkozott Lubanga kárpótlási határozathoz csatolt Annexe III-ban (<https://www.legal-tools.org/doc/348c18/pdf/>) a 9–10. oldalon.

³⁸ Victims at the Center of justice. From 1998 to 2018: Reflections on the Promises and the Reality of Victim Participation at the ICC. Fédération Internationale des Droits de l'homme, Décembre 2018, No. 730a.

https://www.fidh.org/IMG/pdf/droitsdesvictimes730a_final.pdf p.. 73; lásd még: Report on the Activities of the International Criminal Court, Assembly of States Parties, Seventeenth session, ICC-ASP/17/9, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP17/ICC-ASP-17-9-ENG.pdf § 49.

³⁹ The Prosecutor v. Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud

⁴⁰ Egy egymáshoz tolt félkör és egy derékszögű háromszög kompozíciójának tekinthetőnek Mali teljes területe 1 241 238 km², az akkor Azawad névvel illetett, elszakadással érintett terület 822 000 km², ebből Timbuktu régió 328 000 km², amelynek déli részén játszódtak a főügyész által vizsgált cselekmények.

⁴¹ Lásd pl. Public redacted version of the "Prosecution's Request for authorisation to withhold the identity of Witness MLI-OTP-P-0538 upon whose evidence the Prosecution will rely at the confirmation hearing".

23 January 2019, ICC-01/12-01/18-223-Conf-Exp, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_00829.PDF

⁴² Ti. a vád befogadásáról („confirmation of charges”) történő tárgyalás előkészítésekor.

együttműködésre, nem rajta, hanem számos egyéb tényezőn múlik az, hogy a tanúskodni hajlandó személy, gyakran egykori áldozat ne tartson az Ansar Dine és az Al Kaida itteni ágának (AQIM⁴³) bosszújától.

A nem részes állam Líbia egykori vezetőjének, Muammer Kadhafinak egyik fia, Szaif ellen különböző emberiség elleni és háborús bűncselekmények miatt bocsátott ki letartóztatási parancsot a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásban a Nemzetközi Büntetőbíróság.⁴⁴ Az apja bukását és agyonverését eredményező polgárháborúban a titkosszolgálati kapcsolatait is mozgató Szaif Kadhafi tényleges sorsára az anarchiába süllyedt Líbiának az ENSZ által elismert, Tripoliban székelő kormánya bírt – úgy tűnik – a legkevesebb ráhatással: őt egy, az ország jelentős részét hatalomban tartó, Zintán városában székelő formáció tartotta fogságban, majd ítélte távollétében halálra, a bár szintén Tripoli városában, de nem a fentebb említett kormányhoz kötődő bíróság, majd engedett – valószínűleg – szabadon tényleges fogvatartója úgy, hogy a nemzetközileg elismert kormány parlamentje által elfogadott amnesztia törvényt alkalmazta rá egy harmadik kormányformáció igazságügy-miniszterének kérésére, miközben a Tripoli kormány szerint az amnesztia törvényben felsorolt feltételeknek Szaif nem felel meg. (Az egyszerűség kedvéért és a terjedelmi korlátok miatt nem bonyolodok itt bele a mintegy negyven különböző hatalmi és milicista formációk egymáshoz való viszonyának boncolgatásába.) Ügyvédje viszont a *ne bis in idem re* elvre hivatkozva kérte az ICC-től a Szaif Kadhafi elleni eljárás megszüntetését.⁴⁵

A szintén a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé vitt másik helyzet a szudáni Darfúr régióban végrehajtott népirtás ügye, amelyben az ország elnökével, Mohammed Al-Bashirral szemben bocsátott ki letartóztatási parancsot az ICC egyik tárgyaláselőkészítő kamarája. Szudán szintén nem részes állama a Római Statútumnak, és Al-Bashir számos államban tett látogatást, akik hol az Afrikai Unió viszonylatában szerintük fennálló konkuráló kötelezettségeikre⁴⁶, hol az ICC elfogultságát állítva, hol nagyhatalmi pozíciójukat demonstrálva fogadták őt és nem hajtották végre a kötelezettséget.⁴⁷

Ráadásul – sajnos – az ICC és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolata is igen távol van attól, amit optimálisnak lehetne nevezni. A még demokrata

⁴³ Al Qaeda in the Islamic Maghreb

⁴⁴ The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/GaddafiEng.pdf>

⁴⁵ Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2018_02919.PDF

⁴⁶ Supplementary African Union Submission in the "Hashemite Kingdom of Jordan's Appeal Against the 'Decision under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by Jordan with the Request by the Court for the Arrest and Surrender [of] Omar Al Bashir, ICC-02/05-01/09-389, <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-02/05-01/09-389>; The Hashemite Kingdom of Jordan's submissions following the hearing of 10,11,121 and 14 September 2018, ICC-02/05-01/09-390, <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-02/05-01/09-390>; The League of Arab States' post-hearing submissions ICC-02/05-01/09-388, 28 September 2018, <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-02/05-01/09-388>

⁴⁷ <https://www.icc-cpi.int/darfur/Pages/default.aspx>;
<https://www.icc-cpi.int/darfur/albashir/pages/alleged-crimes.aspx>

adminisztráció idején letárgyalt Római Statútumot az azzal sok mindenben nem elégedett Bill Clinton aláírta, de az őt követő republikánus adminisztráció ezt visszavonta, és G.W. Bush első elnöksége idején elfogadtak az ICC-vel való amerikai együttműködést tiltó és az ICC-vel szemben valamint az ICC-vel az amerikai érdekeket sértően együttműködő államokkal szemben különböző szankciókat előírányzó törvényt.⁴⁸ Donald Trump kormányzatának hivatalos megnyilatkozásai is ebbe az ellenségeskedő irányba mutatnak.⁴⁹

Mindebből, elsősre, az olvasó mintha azt a következtetést vonhatná le, hogy „fogatlan oroszlán”, „papír tigris” vagy minimum *lex imperfecta* az ICC és a Római Statútumnak az együttműködésre vonatkozó szabályrendszere.

De nem árt, ha az olvasó a (rész)sikerekre is figyel.

Így például a jelenleg tárgyalási ügyszakban levő, Uganda északi részének mára már visszaszorított polgárháború ügyében⁵⁰ a kampalmai kormánnyal való együttműködésben nem merültek fel problémák, éspedig sem vád, sem a védelem tanúi szempontjából. Jelentős mennyiségű rádió lehallgatási jegyzőkönyvet és hangszalagot adott át az ugandai kormány az ICC főügyészének, ugyanis az ún. Lord's Resistance Army-t többnyire Szudánból – részben annak azóta Dél-Szudánként függetlenné vált tartományából – napi rádióadásokkal irányította Joseph Kony, a messianisztikusként kezelt vallási vezető és katonai parancsnok.

A vád alá helyezett egyik alparancsnok, Dominic Ongwen pedig amerikai katonai és diplomáciai segítséggel került Hágába⁵¹, akárcsak a már említett ituri polgárháborúban a vád szerint magasabb parancsnoki posztot betöltő Bosco Ntaganda⁵² is. Igaz, ezek még a Barack Obama adminisztráció⁵³ idején történtek,

⁴⁸ American Service-Members' Protection Act,

<https://web.archive.org/web/20080306080603/http://www.state.gov/t/pm/rls/othr/misc/23425.htm>

⁴⁹ John Bolton threatens ICC with US sanctions, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45474864>; US denying visas to International Criminal Court staff, <https://edition.cnn.com/2019/03/15/politics/pompeo-icc-visa-restrictions/index.html>; Trump says International Criminal Court has 'no legitimacy', <https://www.news24.com/World/News/trump-says-international-criminal-court-has-no-legitimacy-20180925>

⁵⁰ The Prosecutor v. Dominic Ongwen, 6 December 2016, Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, at the opening of Trial in the case against Dominic Ongwen

<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=2016-12-06-otp-stat-ongwen>

⁵¹ Press Release: 20 January 2015, Dominic Ongwen transferred to The Hague

"On behalf of the Court, the Registrar of the ICC Herman von Hebel thanked the United Nations and in particular the MINUSCA (the UN Mission for the Stabilization of the Central African Republic) for their support and cooperation in enabling Mr Dominic Ongwen's transfer to the ICC. He also extended his appreciation to the authorities of the Central African Republic, Uganda, the United States of America, Belgium and the Netherlands (the ICC host State), as well as to the African Union, for their instrumental roles during this operation. The Court welcomed these joint efforts as a concrete expression of the international community's commitment to the pursuit of justice." <https://www.icc-cpi.int/pages/item.aspx?name=pr1084>

⁵² https://en.wikipedia.org/wiki/Bosco_Ntaganda

⁵³ Ez vélhetően összefügghet azzal, hogy a már hivatkozott amerikai törvény a mindenkori elnök számára jelentős mozgásszabadságot ad, és egyedi, kivételes együttműködések nem zár ki, ha ezt az USA érdeke így kívánja.

„SEC. 2011. Application of Sections 2004 and 2006 to Exercise of Constitutional Authorities.

a. In General – Sections 2004 and 2006 shall not apply to any action or actions with respect to a specific matter involving the International Criminal Court taken or directed by the President on a case-

de az ICC és az USA közötti kapcsolatok G.W. Bush második elnöki ciklusa idején már javuló tendenciát mutattak.

A grúziai helyzet (ti. szakadár Dél-Oszétia) főügyészi vizsgálata során döntött úgy a Római Statútumot aláíró, de nem ratifikáló Oroszország, hogy aláírását is visszavonja, és megszakítja az együttműködést, de előtte még jelentős mennyiségben adott át vizsgálati jegyzőkönyveket, tanúvallomásokat. A grúziai helyzetben ugyanis elkövetőként grúz katonai egységek, a szakadár dél-oszét alakulatok, a beavatkozó orosz katonai és légi erő tagjainak tulajdonítható, a Római Statútum hatálya alá eső cselekedetek vizsgálata tekintetében, míg áldozatként pedig grúz és dél-oszét polgári lakosság, valamint az EBESZ keretei közötti orosz békefenntartó alakulatok soraiban esett áldozatok vonatkozásában merült fel az együttműködés fontossága. Az orosz ajkú áldozatok, az orosz békefenntartó erők soraiban vagy vagyontárgyaiban esett károk tekintetében Oroszország együttműködése, dokumentációs és információs segítsége roppant széleskörű és igen intenzív volt.⁵⁴ Az ICC-vel való együttműködés megszakítása – és az aláírás visszavonása – azután történt, hogy a grúz oldalon esett áldozatokért esetleg felelősséggel tartozó orosz (vagy azóta ismét orosz) katonai személyzet iránti információk gyűjtése és kontrolláltatása is napirendre került. A grúz kormányzati együttműködést – amely elsőként a grúz áldozatokra vonatkozó adatokat adta át – egy időben mintha fékezte volna az orosz és dél-oszét áldozatokért felelős, vélhetően grúz elkövetők iránti főügyészi érdeklődés érzékelése, valamint az együttműködés orosz részről tapasztalt megszakítása. A grúz kormányzati együttműködés azonban újraindult⁵⁵, nem kevés hazai parlamenti vita és politikai krízis keresztjében.

A Római Statútumban nem részes Myanmar elhagyására kényszerült több, mint hétszáz ezer muzulmán rohingya – akiknek helyzetét deportálásként írta le a Főügyész – tekintetében a nekik menedéket nyújtó – és részes állam – Bangladesh fogadta a főügyészség szakértői küldöttségét, amelynek tagjai az előzetes információgyűjtéshez kötődően találkoztak az ottani hatóságokkal és azokkal a helyi szervezetekkel, akik segítségével a menekültek között egy esetleges eljárás szempontjából hasznos információkat gyűjtenek majd.⁵⁶

by-case basis in the exercise of the President's authority as Commander in Chief of the Armed Forces of the United States under article II, section 2 of the United States Constitution or in the exercise of the executive power under article II, section 1 of the United States Constitution (...)

SEC. 2015. Assistance to International Efforts.

Nothing in this title shall prohibit the United States from rendering assistance to international efforts to bring to justice Saddam Hussein, Slobodan Milosovic, Osama bin Laden, other members of Al Qaeda, leaders of Islamic Jihad, and other foreign nationals accused of genocide, war crimes or crimes against humanity.”

⁵⁴ Russia Says Will Cooperate With ICC Georgia War Probe, <https://www.rferl.org/a/russia-says-will-cooperate-with-icc-probe-of-war-crimes/27520262.html>

⁵⁵ Georgian Gov't and International Criminal Court sign cooperation deal, <http://agenda.ge/en/news/2017/1604>

⁵⁶ Statement of the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court at the conclusion of its visit to Bangladesh (6-11 March 2019) <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=20190311-otp-stat>

Többször került sor arra is, hogy a Római Statútumot aláíró, de nem ratifikáló Izrael állam is fogadjon ICC szakértői delegációt⁵⁷, és volt példa arra, hogy a támadott kibucok lakói nyújtottak be beadványokat a palesztin helyzet ügyében előzetes információgyűjtést folytató Főügyészhez.⁵⁸

Egyes *amicus curiae* beadványokban pedig néha meglehetősen pontossággal megjelent egy-egy adott ország kormányának hivatalos álláspontja nem egyszer dokumentációs mellékletként vagy hivatalos állásfoglalások citátumaként, egy részletes eseménysorozat vagy cselekmények hazai kivizsgálásának tanúsításaként.⁵⁹ Ezek természetesen nem azonosíthatók hivatalos együttműködéssel, és az *amicus* lett legyen magánszemély, ügyvédi iroda vagy NGO, önmagát képviseli és csak segíteni akar... (Az *amicus curiae* az eljáró kamara engedélyével, és az azáltal megszabott terjedelemben adhat egyébként be anyagot⁶⁰, amelyet a kamara belátás szerint hasznosít.)

Mindemellett nyilvánvaló, hogy nagyon sok állammal az együttműködés akadálymentes, lett legyen szó vízumról, transferről, letartóztatás foganatosításáról⁶¹, átadásról, kihallgatási jegyzőkönyvek rendelkezésre bocsátásáról, vagyontárgyak lefoglalásáról⁶² vagy betétek befagyasztásáról, DNS minta fogadásáról, küldéséről, stb. Ezeket különböző nemzetközi szervezetekkel vagy államokkal kötött előzetes megállapodások még flottabbá tehetik.⁶³

⁵⁷ Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, ahead of the OICD's visit to Israel and Palestine from 5 to 10 October 2016, 5 October 2016.; <https://www.legal-tools.org/doc/449145/pdf>

⁵⁸ NGO building ICC war crimes case against Hamas over flaming Gaza kites, Jerusalem Post, May 28, 2018, <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/NGO-building-ICC-war-crimes-case-against-Hamas-over-Gaza-flaming-kites-558544>

⁵⁹ Situation on Registered Vessels of the Union of the Comoros, the Hellenic Republic and the Kingdom of Cambodia Transmission of Two Documents received from the Shurat Ha-Din – Israel Law Center, ICC-01/13-84

08 February 2019, <https://www.icc-cpi.int/Pages/record.aspx?docNo=ICC-01/13-84>

⁶⁰ Eljárási és bizonyítási szabályzat, 103. Szabály: (saját fordítás)

Amicus curiae és egyéb beadványok

„1. Az eljárás bármelyik szakaszában, a Bíróság bármely kamarája, ha az igazságszolgáltatás jó ügymenetében kívánatosnak tartja, meghívhat vagy felhatalmazhat bármely államot, szervezetet vagy személyt arra, hogy írásban vagy szóban észrevételeket tegyen minden olyan kérdésről, amelyről a kamara azt hasznosnak tekinti.

2. A Főügyész és a védelem jogosultak válaszolni a fenti (1) bekezdés értelmében beterjesztett észrevételekre.

(...)”

⁶¹ Lásd pl. Belgium együttműködését a Bemba-ügyben 2008-ban, The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Case Information Sheet, <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/bembaEng.pdf> 2.; Niger együttműködését az Al Faqi ügyben 2015-ben, The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi Case Information Sheet <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/al-mahdiEng.pdf> 2.; Mali együttműködését az Al Hasszan ügyben 2018-ban, The Prosecutor v. Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud Case Information Sheet, <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/al-hassanEng.pdf> 2.; a Közép-Afrikai Köztársaság és Franciaország együttműködését a Ngaïssona és Yekatom ügyben 2018-ban és 2019-ben. The Prosecutor v. Alfred Yekatom and Patrice-Edouard Ngaïssona, Case Information Sheet, <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/yekatomngaïssonaEn.pdf> 2.

⁶² Lásd pl. Portugália közreműködését a Bemba-ügyben 2008-ban. <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/bembaEng.pdf> 2.

⁶³ Lásd erről például: ICC-ASP/15/18, Assembly of States Parties, Fifteenth session: Report of the

3. Zárszó gyanánt

A fentiek megítélésem szerint alátámasztják a jubiláns tételét, hogy „napjainkban tanúi lehetünk annak a folyamatnak, melynek során fokozatosan elfogadottá válik az az elv, hogy azokat a politikai, katonai vezetőket, akik saját országuk lakossága ellen követnek el tömeggyilkosságot, saját országuk közreműködésével jussanak a büntető igazságszolgáltatás elé. Ma már a világ legtöbb országában természetesnek tekintik azt, hogy véget kell vetni legalább az olyan politikai és katonai vezetők büntetlenségének, akik nem tartoznak sem a szuperhatalmak, sem szövetségeseik körébe.”⁶⁴

E két mondatban három szónak, ti. a „*fokozatosari*”, a „*legtöbb*” és a „*legalább*” szavaknak, valamint a legutolsó félmondatnak („*akik nem tartoznak sem a szuperhatalmak, sem szövetségeseik körébe*”) különös jelentősége van. Itt tartunk, egyelőre ezek a realitások és ezeken alapul az együttműködés. Ha ez nem is annyira hatékony, mint a jubiláns által mélységeiben vizsgált európai uniós büntetőjogi együttműködés, azonban még így is hatalmas előrelépés.

*Boldog születésnapot,
Ákos!*

Bureau on cooperation, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP15/ICC-ASP-15-18-ENG.pdf;
Cooperation agreements, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP15/ICC-ASP-15-18-ENG.pdf;
Argentina Signs Voluntary Agreements on Protection of Witnesses, <https://www.pgaction.org/news/argentina-signs-voluntary-agreements-protection-of-witnesses.html>;
ICC signs enforcement agreement with Slovenia, <http://www.diplomatmagazine.nl/2018/12/08/icc-signs-enforcement-agreement-with-slovenia/>

⁶⁴ FARKAS Ákos: *Nemzetközi büntetőjog és nemzetközi büntető igazságszolgáltatás*. OTKA K63795. sz. projekt zárójelentése, 32-33. http://real.mtak.hu/2670/1/63795_ZJ1.pdf